

dásának hangjait; a szekszuális ösztönéletből mint sunyi kéjencség rajzolódik elénk, hol mint diadalmas életkacagás, aszerint, ki csinálja.

Viszont tehetségének szebb, tehát igazabb arcát nem is ezekben a vonásokban mutatja meg. Az *Elsodort talu*, a *Csodálatos élet* s a *Segítség!* mind növekvőbb százalékban a bosszú művei. Másutt, ahol programszerűen jót, erkölcsi konstrukciót akar, széles hangzású vezércikk-mottóká tágitja mondanivalóját vagy nagy lapokban fölvetett plakát-síkokba higitja föl (*Tenger és temető*). Ritkábban, de mindig teljesen megtalálja tehetsége élő forrásait is. Nagyvonalú novelláiban (*Ölj!*, *Jaj!*) tiszta és mély emberpéldányokat, sorsokat tudott meglátni, regényepizódjainak virágos tisztásain az embert, jót-rosszat átélő és szerető költészet illata száll, nagy koncepciókat csíráztató készsége pedig arra jelöli ki, hogy időnk kaoszt bontsa föl époszi képekké. Nem barbárságai és szenvedélyei keltenek félelmet bennünk, hanem ezek lealázó kicsinyességei. A magyar föld ma is és mindig, tud szebb táplálékot is adni a léleknek.

Szabó Dezső erényei és hibái szenvedélyességéből erednek. Nagyarányú ez a szenvedélyesség s romantikus, mint az erdélyi lélek. Szülőföldjének lelke irodalmunkban rég várt erővel lobban föl nála. Az érzelmi miszticizmus, a fanatikus vérmérséklet, az erőnek, a szeretetnek és gyűlöletnek valami lovagias kultusza, tiszta hősiesség, mély humanitás: mindez a Királyhágón túlról röppent át Szabó Dezsővel csodálatos teljességben s az autochton erdélyi irodalomban máris kitisztultan fejlődik tovább. Tán legszebben stílusában tündöklék föl, a különös virágzású, pompás színű, százszorszép székely beszédben. Szabó Dezső ehhez még hozzátoldja a maga forró üstön főtt zamatát is; örökké tüzesedik, olykor szinte új tenyészetet indít a nyelv talaján, szétdobálja a nyelvtan kategóriáit s többet mond, mint amire a szó képes. Igévé gyűr mindent, folyton állít és tömörít s képhalmokkal rakja tele tornyos mondatait.

(Pécs.)

Várkonyi Nándor.

KALÁSZOK ÉS TÖVISEK. *)

A felolvasás szép volt, de immár közel egy órája tartott.

Ezúttal a klasszika-filológia érdemes tanára — képzett, sokat olvasott és meditatált fő — tartotta a *szülői értekezlet* előtt az úgynevezett bevezető előadást. Az *erkölcsi nevelés* fontosságáról értekezett, bőséges és alapos olvasottsággal ismertetvén e kérdést Sokrates-Platon-Aristotelestől kezdve Herbart-Ziller-Reinig s Herbert Spencerig.

Valóban értékes, jól megírt dolgozat volt, méltó arra, hogy akármelyik paedagógiai folyóiratunkban napvilágot lásson! Az értekezletre némi szelíd erőszakkal meginvitált szülők az első negyedórában csakugyan figyelemmel hallgatták. A református esperes úr például (aki nem is szülő, tehát teljes érdektelenséggel, pusztán nemes érdeklődésből jelent meg az értekezleten) Platon-Aristoteles körül még a kérdésről tájékozott ember jóindulatával több ízben helyeslően bólintgatott egy-egy szentenciózus mondat után, de aztán figyelme elbágyadt. A közép-korra vonatkozó adatok idején már csak mímelte a feszülten figyelőt; a reformáció

*) Első közlemény.

koránál néhány percre ugyan felélénkült, de a pietizmusról szóló fejezetnél már megint csak halálos erőlködéssel bírta szempilláit időnként fölnyitni.

Az értekezlet szülő-tagjai, persze, nehezebb helyzetben voltak. Hiszen a dobogó körül elhelyezett székeken ott ült az egész tanári kar, az ellenőrzés tehát a lehető legintenzívebb volt. Az erőlködő figyelemtől torzra merevedtek az arcok, ráncok barázdolták fel a homlokokat, fizikai erőlködéssel emelkedtek fel a fejek, s kínosan szegződtek a szemek a fölolvásra. Az áhítatos figyelmeztetésben, meg kell adni, az apák vitték el az elsőseget. Hiszen a fölük telhetőt megtették ugyan a mamák is, de náluk közben-közben lankadások — illucidum intervallumok — álltak be, s ilyenkor (tél elején történt a dolog) kritizáló megfigyelésre kerültek a szilksint imitáló nyúlászönbundák, s a gondos átalakítás ellenére is kölcsönös kárörömmel fölsímt tavalai kalapok.

Azonban nincsen olyan hosszú fölolvadás, aminek egyszer vége ne lenne: az előadó hangja egyre emelkedettebbé vált, a nagytiszteletű esperes úr a szempilláit most már tartósan nyitotta fel s a hallgatóság arca földerdült. Csakugyan: még egy szép idézet hangzott el Bainból, s az előadó fölhált s odahagyta az emelvényt. A fölszabadulás örömétől fűtött melegségű és élénkségű taps viharzott föl, mely alig akart elülni a tornacsarnok visszhangos falai között.

Amikor aztán csend lett újból, a dobogón elnöklő gimnáziumi igazgató szólalt meg, s fölhívta a szülőket, hogy az elhangzott előadáshoz fűződve mondják el véleményüket. „Feszélyezettség nélkül“ — biztatta őket az igazgató úr — mert éppen az a céljuk az ilyen értekezleteknek, hogy „termékeny vita“ induljon meg a bevezető előadások után.

Az értekezlet tagjai ijedten kapták el a dobogó felé irányított tekintetüket, nehogy a bátor szembenézést az igazgató fölszólalási szándékra találja magyarázni. Néhány apa, akiket az igazgató, mint kezdő tanár, annak idején még tanított a gimnáziumban, olyanformán kezdte érezni magát, mintha újból diák — készületlen diák — lenne s az igazgató menten felelésre szándékozná őket fölhívni. Kínos, hosszú csend támadt, amelyet végre a nagytiszteletű úr tört meg. Fölemelkedett helyéről s némi szerény alluzióval arra, hogy ő annak idején egyik német egyetemen két féléven át maga is foglalkozott neveléstanai kérdésekkel, igen szépen hömpölygő mondatokban köszönetet mondott („nem kaptam ugyan reá formális megbízást, de bizonyosra veszem így is . . .“) az egész értekezlet nevében „a tudós alaposságával, s az író lebilincselő érdekességével“ készült tanulságos előadásáért . . . (Ez a komplement egyúttal udvarias viszonzása volt az igazgató megnyitó beszédének, aki formás szavakban köszöntötte volt „a hívó szavunkra ilyen szép számmal megjelent szülőket, akik e ténnyel érdeklődésüknek dicséretes jelét adták . . .“) Újból taps zúgott föl; az előadó piruló szerénységgel hajol meg a közönség felé; az igazgató megköszöni a „szépszámu közönség érdeklődő megjelenését,“ s bezárja az első félévi szülői értekezletet, mely — a helyi lap legközelebbi beszámolója szerint — „megint hatalmas lépéssel hozta egymáshoz közelebb a nevelés eddig egymást idegenkedve, s majdnem ellenséges érülettel néző két tényezőjét: a családot és az iskolát“.

De vajjon csakugyan közelebb hozta-e?

Az a jogos gyanúm, hogy: *nem*. Még alaposabb a gyanúm az irányban, hogy az efféle értekezletekben öröme, s belőlük haszna a világon senkinek sincsen. Legfeljebb a tankerületi főigazgatónak, aki megnyugodva konstatálhatja, hogy az

előírt félévi szülői értekezletet az intézetek a szülők nagy érdeklődése mellett megtartották. Pedig nincs kétség afelől, hogy amikor a közoktatásügyi kormányzat a Wlassics-érában annak idején már megpróbált szülői értekezletek ügyét új életre keltette, nem ilyen akadémikus színezetű „felolvasó ülések”-re gondolt, hanem élettől pezsgő, iskola és család egymás megértését szolgáló igazi és közvetlen *megbeszélésekre*, melyekből haszna lesz az iskolának, haszna a családnak, s legnagyobb haszna a nevelés ügyének.

De hát mi az oka annak, hogy egy egészséges, életrevaló kezdeményezést ilyen rossz vágányra sikkolt?

Nehéz erre a kérdésre röviden megfelelni. Mert igen messze kell kezdeni az okok kibonyolítását.

Hogy a szülői értekezletek a közoktatásügyi kormányzat elgondolta közvetlenséggel, fesztelenséggel folyhassanak le, ahhoz másnak kellene lennie a család és iskola, a szülők és tanárok egymáshoz való viszonyának, mint amilyen ma. S ne tessék erre azt felelni: Hiszen épen ezt a viszonyt kell egészségesebbé tenniük a szülői értekezleteknek! Mert ezzel csak a kérdésnek circulus vitiosus jellegét állapíthatjuk meg, ami másutt is, de Magyarországon épenséggel, a legkényelmesebb módja annak, hogy a nehézséggel járó kérdések elől elaltatott lelkiismerettel térjünk ki.

Család és iskola, szülők és tanárok egymáshoz való viszonya (minden tisztelet a — sajnos — csekélyszámú kivételnek), hogy erősebb szót ne használjak: *nem őszinte*. Nem őszinte kölcsönösen, de különösen nem az a család és a szülők részéről. Melyik jószemű tanártársam ne érezte volna, hogy a nyájas, mosolygó, udvarias arc mögött, mellyel a szülők őt felkeresik, gyakran fogcsikorgó harag vagy olykor fölényes lenézés lappang. Nem szólok most a — szerencsére — már végképen diszkreditált s együgyűn ravasz efféle kijelentésekről: „A fiam rajong a latin nyelvért” (mennységtanért, történelemért stb., már ahogy a szükség kívánja) s: „A tanár úr az ő legkedvesebb tanára” — de még az ízlésesebb szülő is szirupédesszerű mondatokban „értekezik” a tanárral. Őszinte szót, őszinte hangot évszámra nem hall a szülőktől a tanár.

Igaz, hogy sok olyan tanár van, aki nem is bírja el az egyenes, őszinte szót, s tekintélysérelemnek fogja föl, ha a szülő egyik vagy másik nevelői intézkedésével szemben érzett kétségeit, aggályait becsületes nyíltsággal szövéstesz, aminek okai a pálya természetében gyökereznek. Hiszen a tanár lassanként megszokja, hogy ő mindig *ex cathedra* beszél, s hogy amiket mond, azok csupa vitathatatlan igazságok, s hogy neki ellentmondani nem lehet, nem szabad. (Amint a vérbeli bíró mindenkor, mindenütt — írásaságban is — ítélkező erejű véleményeket hangoztat, az ügyvéd okvetlenül vitatkozik, a református pap pedig prédikál.) Aztán meg némelyik tanévben erősebben él az a megérthető emberi gyarlóság, hogy annak a társadalomnak, mely őt (s ezt lehetetlen észre nem vennie) méltánytalanul lenézi, kicsinyli; amely őt az irodalom, sajtó, színpad és causerie ezer eszközével olyan örömet, sőt kárörömmel teszi nevetségessé, — legalább szülőtagjaiban fizessen meg. Nagyon sok olymposi hang, brüszk modor ebből az érzésből deriválódik. Meg kellett érteni, hiszen a megértés korántsem jelent egyúttal mindig megbocsátást, helyeslést is.

Ezek szerint tehát úgy áll a dolog, hogy a szülő nem mer őszinte lenni a tanárral szemben, mert retorziótól tart; a tanárt pedig foglalkozásának természete,

s a társadalom részéről méltánytalanul ért támadások teszik merevvé ahhoz, hogy együttes tárgyalásuk közvetlen, becsületesen nyílt és őszinte lehessen. A helyzet ilyenformán reménytelennek látszik. Csakugyan: majdnem az is. Mindenesetre sok jószándék, igyekezet, okosság és tapintat szükséges ahhoz, hogy ez az áldatlan, szerencsétlen és félszeg viszony megszűnjék a szülő és tanár között.

Ehhez a megváltozáshoz az első komoly lépést éppen a helyesen vezetett, irányított és kiépített szülői értekezletek tehetnék meg. Mert a szülői értekezleteken — hogy úgy mondjuk — tömegnevelés folyhatik: a szülők légiója s az intézeti egész tanárcsapat együtt és egyszerre kaphat indítást és ösztönzést az irányban, hogy a szülő és a tanár nem is egy jogú, hanem, ami ennél sokkal több: egy *kötelességű* tagja a nevelés közös munkájának, s hogy érintkezésük eddigi feszességén, merevségén éppen a közös munka érdekében változtatniok kell.

Milyen legyen hát a szülői értekező, hogy ezt a, bevalljuk, nem könnyű célt elérhesse, de legalább is megközelíthesse? Egyelőre csak negatívumokban próbáljuk körvonalozni.

Először is ne tartsunk rajta akadémiai színvonalú és hüvösségű felolvasásokat elméleti-nevelésügyi kérdésekről. Irodalmi ambíciójú tanártársaim számára ott vannak a már újból vaskos füzetekké főlhízott tudományos folyóiratok: helyezték el azok hasábjain a pretenziós értekezéseiket. Aztán nincs szükség arra sem, hogy tanárok és szülők ilyen alkalmakkor egymást udvarias tisztelgésekkel ünnepeljék. Elvégtére tanároknak és szülőknek egyaránt kötelességük és közös érdekük értekezleteken összejönni. Ezért nem jár ki se a tanárnak, se a szülőknek külön köszönet és elismerés. Az átlagos lefolyású szülői értekezleteknek az az *obligát* pontja pl., amikor valamelyik szülő ékes szavakban fejezi ki a tanárcsapat iránt — állítólag — érzett határtalan hálát és köszönetet, nekem mindig a részvénytársaságok közgyűléseinek azt a humoros pontját juttatja eszembe, midőn a gyűlés végén egy-egy részvényes virágos mondatokkal köszöni meg az igazgatóságnak a buzgó, eredményes és önzetlen (!) ügyvitelt. Általában véve: a szülői értekezletek semmiesetre sem arra valók, hogy azokon a tanárok megdicsérik a szülőket, a szülők pedig a hálás elragadtatás hangján magasztalják a tanárokat, amikor jól tudjuk, hogy a legtöbb helyen és esetben a tanárok elégedetlenek a szülőkkel, a szülők pedig a tanárokkal.

Ennek az elégedetlenségnek, — vagy legalább is egyet nem értésnek — a becsületes beismerése, s nyílt megmondása volna az első, a kiinduló lépés az irányban, hogy tanár és szülő, iskola és család között a viszony megváltozzék, megjavuljon. S e gondosan titkolt, de kölcsönös elégedetlenség végeredményében igen hasznos és üdvös kialakulások forrásává is lehet — hiszen az elégedetlenség nagyon sokszor volt már szerencsés és hatékony rugója régóta szükséges aktivitásoknak. Igen: mondja el a tanár kertilgető udvariasságok nélkül — még ha véletlenül a főispán úr ömértósága is ott ül a többi szülő között — hogy az eredményes oktató-nevelő munkának miben és hol kerékkötői a szülők. De mondassák el a szülők is őszintén és nyíltan, hogy az iskolai rend és szokás mely pontjait érzik szükségteleneknek, fölöslegeseknek, aggályosoknak, sőt veszedelmeseknek.

A becsületes, nyílt vallomások nyomán meginduló diszkusszió egész valószínűen azt eredményezi, hogy a kölcsönös kifogások nagyobbik fele minden további huzalkodás nélkül — egyetértő jóindulattal — eliminálható lesz. S a látzólag vitás, momentán eldöntetlen pontokról is ki fog derülni, hogy nem is olyan

veszedelmese, mint voltak addig, amíg szülők és tanárok — nem beszéltek róluk. A legelső eredményt mindenesetre abban várom, amikor a tanár nem fogja tekin-
télyrombolásnak minősíteni, ha a szülő tisztességes, komoly hangon — annak
átérzésével, hogy gyermekének nevelése közös munkája az iskolának és családnak
— a szülői értekezleteken el fogja mondani kétségeit, aggályait, melyeket benne
egyébként is vitatható tanári rendelkezések keltenek, másrészt pedig a szülő nem
azzal fogja elintézni a tanár részéről elhangzott jóindulatú tanácsokat, hogy: „Eh,
mit akar engem (engem: a bírót, az ügyvédet, az orvost, a mérnököt, a magas-
állású tisztviselőt!) kioktatni ez a félszeg, rosszul öltözködő tanár! . . .“

Nagyon jól tudom, hogy mindez, amit itt általánosságban elmondottam —
konkretumok nélkül — csak üres szófia-beszéd. Hát majd rátérek a konkretumokra
is, nem törődve azzal, hogy jobbról és balról egyaránt fejbeverés fog miattuk
fenyegetni. Mivel pedig tanár vagyok, érthető kedvezés, ha előbb a magunk hibáit,
botlásait fogom terítékre hozni. De majd sor kerül a szülőkre is.

(Debrecen.)

Ady Lajos.

STEGLITZ.

Phèdre. Te souvent-il de ces constructions que nous
vîmes faire au Pirée? . . . De ces opérations si exactes,
de ces progrès à la fois si mystérieux et si clairs? Quelle
confusion, tout d'abord, qui sembla se fondre
dans l'ordre! . . . J'étais lié d'amitié avec celui qui a
construit ce temple . . . Je lui trouvais la puissance
d'Orphée. Il prédisait leur avenir monumental aux infor-
mes amas de pierres et de poutres qui gisaient autour
de nous; et ces matériaux, à sa voix, semblaient voués
à la place unique où les destins favorables à la déesse
les auraient assignés. Quelle merveille que ses discours
aux ouvriers! Il n'y demeurait nulle trace de ses médi-
tations de la nuit. Il ne leur donnait que des ordres et
des nombres.

Socrate. C'est la manière même de Dieu.

Phèdre. Ses discours et leurs actes s'ajustaient si
heureusement qu'on eût dit que ces hommes n'étaient
que ses membres. Tu ne saurais croire, Socrate, quelle
joie c'était pour mon âme de connaître une chose
si bien réglée.

(Paul Valéry: *Eupalinos*.)

Mintha szimbolikus jelentőségűvé nőne a borzalmas, visszataszító dráma.
Örök rend, harmónia, tökéletesség, vagy örök chaosz, kavarodás, végtelenbe-
indulás az ember rendeltetése? A klasszikus Ember, a görög életideál, a francia
szellem disciplinája, a „raison“ uralma, vagy a romantikus láz, az örvény-fátum
keresése, az egyéniség korlátatlan kiélése? Sárkányfog-vetemény, vagy az isteni
Idea képmása? Szabad bejárás az égbe, vagy vakondok-tapogatózás az ösztöni
homályban? Játékszer az istenek térdén, felsőbb Elrendelés végrehajtója, vagy a
Világsszellem önmagát fejlődve teremte ereje?

Talán igazuk van azoknak, akik a német nép karakterét a „romantikus“
kényelmes terminusába sűrítik. A két pólus ma is fönnáll. Franciaország egy,
fényforrásba koncentrálódik, Németország széthullik partikuláris kulturákra, ver-